

Rhododendron viscosum

Osmo Jussila

(L.) Torrey 1824 (*R. coryi* Shinnery, *R. hispidum* (Pursh) Torr., *R. nitidum* (Pursh) Torr., *R. oblongifolium* (Small) Millais, *R. serrulatum* (Small) Millais)

Swamp Azalea, Swamp Honeysuckle, Clammy Azalea, Cory Azalea, Hammock Sweet Azalea

alasuku *Pentanthera*
sektio *Pentanthera*

Tuoksuatsalea

Kesävihanta 0,6 - 3 (6) -metriseksi kasvava pensas. Yleensä melko tiheäoksainen ja pystykasvuinen, joskus myös maanmyötäisenä kasvava ja oksistaan juurtuva pensas. Oksat ovat nukkaisia ja harvakseltaan hapsikarvaisia. Kapean suikeat lehdet 2,1 - 7,9 cm x 1,3 - 3,1 cm pituiset, kiilatyviset, lehden kärki pyöreähkö. Yläpinnaltaan pääosin karvattomat, tuoreen vihreät ja paperimaiset lehdet puhkeavat nippuina versojen kärkiin, lehtien alapuolen keksisuonilla hapsikarvoja. Lehdissä on oranssinpunainen syysväri. Nuput hienonukkaiset ja ne tuntuvat kosketettaessa tahmeilta. Aromaattisesti tuoksuvat lehdet eivät kelpaa kasvinsyöjille. 3 - 14 -kukkaiset kukinnot versojen kärjissä avautuvat vasta lehtien jo kehittyttyä. Niissä on valkoisia suppilomaisia halkaisijaltaan 2 - 3,6 cm kukkia, joissa on voimakas maustemainen tuoksu. Emiön vartalo karvainen, heteet jonkin verran pidempiä kuin sikiäin.

Tuoksuatsalea *R. viscosum*. Kuva K. Theqvist.

Kotimaa

Yhdysvaltain itäosat; Mainen ja Vermontin osavaltioista pohjoisessa aina Texasiin ja Floridaan etelässä meren pinnan tasosta 1500 mmpy korkeuteen soilla, vuoristometsissä ja jokien rannoilla.

Lähisukulaisestaan siloatsaleasta (*R. arborescens*) lajin erottaa parhaiten myöhäisen kukinnan perusteella. Siloatsalea kukkii kesäkuussa, tuoksuatsalea vasta

heinäkuussa täydessä lehdessä. Sen heteet ovat vihertävän valkoiset kun ne siloatsalealla ovat punertavat. Muita erottavia tuntomerkkejä ovat siloatsalean karvattomat lehdet ja tuoksuatsalean tahmeat nuput ja karvaiset tahmeat kukat. Toisesta tuoksuatsalealle läheisestä lajista rannikkoatsaleasta (*R. atlanticum*) sen erottaa tämän matala kasvutapa ja aikainen kukinta.

Kestävyys

USA: USDA 4

Serrulatum-Ryhmän ja Oblongifolium-Ryhmän tuoksuatsaleat kasvavat luontaisena Yhdysvaltain eteläisissä osavaltioissa ja niiden vaatima kesän lämpösusma on niin suuri, ettei niiden talvenkestävyys Pohjois-Euroopassa viljeltynä ole riittävä.

Ruotsi Z4

Suomi I-II(III)

Tuoksuatsalea on kesävihanta, monimuotoinen atsalealaji, joka useimpien sukulaistensa tapaan on kotoinen Pohjois-Amerikasta. Luontainen levinneisyys sijoittuu Yhdysvaltain itäosiin ulottuen Mainen osavaltiosta Teksasiin. Pohjoisimmat alkuperät näyttävät menestyvän hyvin myös Etelä-Suomessa. Tuoksuatsalea kasvaa luontaisena kosteissa kuusimetsissä ja soitten liepeillä. Amerikassa sitä kutsutaankin suoatsaleaksi (Swamp Azalea).

Pensaat kasvavat luonnossa jopa kolmemetriseksi, mutta jäävät Suomessa pienemmiksi. Kukat ovat torvimaisia, valkeita tai joskus vaaleanpunaisia. Tuoksuatsalean kukinta-aika on myöhäinen, Suomessa vasta heinäkuussa, ja tuoksuatsalea onkin oiva työväline atsaleojen kukintasesongin pidentämiseen. Kukat jäävät osittain lehvästön peittoon, mutta ne ovat kesäisessä puutarhassa vahvasti läsnä levittäessään ilmaan lempeää tuoksuaan, joka on sävyltään hyvin toisenlainen kuin tutumpien atsaleojen väkevä aromi.

Piispa Henry Compton, ensimmäinen tuoksuatsalean kasvattaja Euroopassa

Tuoksuatsalea oli ensimmäinen Euroopassa viljelty amerikkalainen atsalea. Piispa **Henry Compton** kasvatti englantilaisen lähetyssaarnaajan **John Banisterin** (1654-1692) lähettämiä atsalean siemeniä Lontoossa jo vuonna 1680. Banister lähetti Comptonille piirustuksen lajista ja **Leonard Bludent** julkaisi piirroksen teoksessaan 'Phytographia' v. 1692. Banister oli ansioitunut kasvien kerääjä ja lähetti Lontoon piispalle muun muassa saarnivaahteran (*Acer negundo*), kolmiokan (*Gleditsia triacanthos*) ja palsamipihdan (*Abies balsamea*) siemeniä, joista Compton sitten kasvatteli lajien ensimmäisiä Euroopan edustajia Lontoon piispan kesäresidenssin Fulham Palacen mailla. Banisterista ei netistä löytynyt kuvaa, mikä ei ihmetytä, sillä hän kuoli jo 38-vuotiaana 1692 tutkimusmatkoillaan Virginiassa kaverinsa vahingonlaukaukseen. Sitä ennen hän ehti kuitenkin kerätä näytteitä, kuvata ja piirtää satoja kasveja ensimmäiseen Flora of North Americaan ja lähettää keräämäänsä materiaalia Eurooppaan julkaistavaksi.

Banisterin kirjoittama kuvaus oli tosin hiukan vaan sinnepäin; "Cistus virginiana flore et odore Periclymeni" eli "Kuusamankukkainen ja tuoksuinen kistus". **Carl von Linné** vei löydön sittemmin sukuun Azalea ja antoi sille nimen *A. viscosa* tarkoittaen tahmeaa atsaleaa. Tuoksuatsalea oli tärkeä risteytyspartneri varhaisessa atsaleajalostustyössä Euroopassa. **John Bartram**, amerikkalainen kasvitieteilijä-viljelijä lähetti 1734 lajin siementä **Peter Collinsonille** Englantiin. 1700-luvulla elänyttä Bartramia on kuvattu Amerikan kasvitieteen isäksi. Hän oli ensimmäisiä Carl von Linnén oppeja noudattavia kasvitieteilijöitä Pohjois-Amerikassa ja avusti mm. **Pietari Kalmin** keräysmatkoja Amerikassa vuosina 1748 – 50, joten voisi olla jopa mahdollista, että tuoksuatsalean siemeniä olisi kulkeutunut Turkuun jo 1700-luvulla! Tästä ei tätä kirjoitettaessa ole kuitenkaan todisteita, eikä laji ainakaan ole Suomessa

Tuoksuatsalea *R. viscosum* Turun saaristossa. Kuva K. Theqvist.

yleisesti viljelyssä kuten jotkut muut Kalmin tuomat koristekasvit.

Tuoksuatsalean englanninkielinen nimi Swamp Azalea antaa vihjeen lajin kasvupaikkatoiveista. Se sietää jopa seisovaa vettä juuristossaan, joten laji on melkoinen poikkeus *Rhododendron*-suvussa. Sen lisäksi, että se sietää märkiä jalkoja, on sille mieleen myös täysin aurinkoinen kasvupaikka. Hitaasti kasvuun heräävä kasvi vaatii aurinkoa ehtiäkseen Suomen lyhyen kasvukauden aikana kukkia ajoissa ja kehittää vielä kukinnan jälkeen uudet nuput ja syysvärin. Kirkkaita syysvärejä en ole tosin pensaissani juuri pannut merkille, ehkä meidän kesiemme lämpösomma ei vielä riitä kunnon värikimaraan.

Lajin eurooppalaisilla risteymlajikkeilla on yhteisenä piirteenä myöhäinen kukinta ja tuoksuvat kukat. Niitä kannattaa hankkia, ne ovat varsin helppohoitoisia ja kaikista tuholaisista vapaita "hyvätapaisia" atsaleoita.

Luettelo tuoksuista Viscosum-lajikkeista:

'Chanel' vaaleanpunakeltaiset kukat kesäkuun lopulla,
'Juniduft' vaaleanpunaiset kukat kesäkuun lopulla,
'Karminduft' karmiininpunaiset kukat kesä-heinäkuu,
'Sommerduft' lähes valkoiset kukat heinäkuussa,
'Watergirl' vaaleanpunaiset kukat heinäkuussa,
'Queen's Choice' valkokukkainen Svend Hansenin valinta luonnonlajista.

KIRJALLISUUTTA

Cox P.A. & K., The Encyclopedia of Rhododendron Species, 1997

INTERNET

<https://scholar.lib.vt.edu/ejournals/JARS/v29n2/v29n2-mossman.htm>

[https://en.wikipedia.org/wiki/John_Banister_\(naturalist\)](https://en.wikipedia.org/wiki/John_Banister_(naturalist))

https://en.wikipedia.org/wiki/John_Bartram

Tuoksuatsalea, *R. viscosum*. Piirros Doris Mossman.